

Сярод навук, якія зрабілі прадметам свайго аналізу суб'ектныя асаблівасці грамадскіх зносін, вылучаюцца сацыялогія -- навука аб розных стасунках утварэння, развіцця і ўвасаблення суб'ектаў гістарычнага вызначэння грамадскіх зносін.

Уключэнне сацыялагічных параметраў у сферу даследавання розных навуковых дысцыплін, што вывучаюць культуру, стварае ўмовы для іх не толькі фармальнага, але і змястоўнага аб'яднання ў адзіным на-вуковым і навучальным пысле.

Сацыялагічны ж «паварот» тэорыі і гісторыі культуры дазваляе ствараць яе па ўзорах сучаснай навукі, у якой улічваюцца не толькі асаблівасці прадмета навуковага даследавання, але метадалагічныя і свстаўспрымальныя высновы навукоўцаў, што ажыццяўляюць казкрэтныя даследаванні.

Такім чынам, культуразнаўства палкам, і тэорыя культуры у тым ліку, у кантэксце сучаснай навукі ўяўляецца як цэльная сістэмная канструкцыя, у якой некалькі мшства глумачальных мадэлей карэліруюцца з мшствам мадэлей вывучасмай культурнай рэальнасці.

Такая некласічная трактоўка культуразнаўства не патрабуе вылучэння асобных пазазэрэтычных дысцыплін па тыпу культуралогіі. Затое такі падыход патрабуе засваення асноў сацыялагічных даследаванняў, якія дазваляюць атрымаваць неабходныя для культуразнаўства веды аб вывучэнні механізмаў чалавечай жыццядзейнасці ў розных грамадскіх суполках.

Гуцаленка Л.А.,
докт.філас. навук

СУБСТАНЦЫЯЛЬНАСЦЬ ЧАЛАВЕКА ЯК ПРАЯВА ЯГО УНІВЕРСАЛЬНАСЦІ

Дэмакратызацыя і гуманізацыя нашага грамадства патрабуюць грунтоўнага вывучэння суб'екта, чалавека, яго прыроды, сутнасці. Тут пшмат чаго трэба перагледзець і ўдакладніць.

Сукуннасць грамадскіх адносін -- вельмі значная ўмова для фарміравання якасцей і рыс чалавека як сацыяльнай істоты. Аднак яны не вычэрпваюць зместу і вышкі гэтага працэсу. Тое, якім індывід існуе ў гісторыі наогул, як асоба ў грамадстве, індывідуальнасць, залежыць таксама ад матэрыяльнай вытворчасці, ўсіх сфер жыцця, відаў дзейнасці, духоўнай культуры, генетычнай спадчыны, прыродных схільнасцей і інш.

Такім чынам, маюцца магчымасць больш дакладна высветліць сутнасць -- субстанцыю чалавека як родавай, універсальнай істоты, асобы і індывідуальнасці сацыяльнай супольнасці.

Хутчэй за ўсё ў гэтым статусе чалавек ўяўляе галоўнага:

1) біялагічныя і псіхалагічныя элементы: (прышпылы функцыянавання жывога арганізма, генетычны код, тэмперамент, прыродныя залаткі);

2) біясацыяльныя якасці, сфарміраваныя пад уплывам грамадска-вытворчай дзейнасці, іх атрымлівае чалавек па лініі біясацыяльнага наследавання;

3) выключна сацыяльныя новаўтварэнні чалавечага індывіда: свядомасць, мараль, здольнасць да працы, творчасці, непаўторна унікальныя рысы, уменні, якія робяць чалавека здольным абагачаць культуру, яны набываюцца асабістымі намаганнямі індывіда на аснове таго, што далі яму прырода і грамадства. У гэтай сапраўднай універсальнасці з чалавекам не можа параўнацца ні адна з'ява, у тым ліку сацыяльная.

Паміж паняццямі «сутнасць», «субстанцыя», «субстрат» шмат агульнага, але яны не супадаюць. Капі субстанцыя з'яўляецца ўсеагульнай асновай самаўзнікнення і самазмянення прадмета, дык субстрат служыць непасрэднай асновай і найбольш актыўнай прычынай гэтых працэсаў. Зыходзячы з пазіцыі дыялектычнага матэрыялізму, які прадугледжвае арганічную сувязь субстанцыі праз атрыбут з практыкай, маем рацыю сцвярджаць наступнае: дзякуючы сваёй свядомай дзейнасці, індывід з'яўляецца галоўным субстратам (субстанцыяй) сацыяльнай рэальнасці. Менавіта ён здольны быць сапраўдным суб'ектам культуры: свядома ствараць сацыяльны свет і пераўтвараць прыродны свет, а таксама формы, спосабы і прылады гэтай, па сваёй сутнасці, культурнай дзейнасці.

Сказанае дае падставу лічыць чалавека не толькі істотай са сваёй, уласнай сутнасцю субстанцыяй, але сутнасцю і субстанцыяй-субстратам сацыяльнай рэальнасці. Сапраўды, якая сацыяльная з'ява, акрамя чалавека, здольная прэтэндаваць на ролю субстанцыі грамадскай формы руху матэрыі, інакш кажучы, быць праяўленнем усеагульнай субстанцыі на вышэйшай ступені арганізацыі навакольнага свету? Маністычныя вучэнні сцвярджаюць, што гэтую ролю альгтывае альбо матэрыя, альбо дух, дуалістычныя -- і тое, і другое, шпюралістычныя -- што ўсе гэтыя пазіцыі маюць рацыю. Не паўтараючы ні адну з іх, мы выкажам свой пункт гледжання.

Менавіта чалавек як мікрауніверсум, мікракосм увасабляе тры галоўныя пачаткі: лепшыя вышкі эвалюцыі прыроды, гісторыі і свядомага дзейнасць людзей па светатварэнню і светапераўтварэнню. У асобе чалавека універсум развіўся да самай высокай формы ўсеагульнай субстанцыі -- матэрыі, капі ўпершыню з'ядналіся прырода, дух (свядомасць) і вышэйшая актыўнасць (мэтанкіраваная дзейнасць індывіда).